

Research Paper

Investigating the role of Kurds and Al-Qaeda on the Syrian crisis from the perspective of structure-agent

Omid Jafarizadeh ^{a*}, Farhad Hamzah ^b, Ali Azari ^b

^a. Command and Control Department, Faculty of Command and Control, Air Defense University, Tehran, Iran

^b. Department of Political Geography, Faculty of Literature and Human Sciences, Central Tehran Branch, Azad University, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Dialectic,
Kurds,
Al-Qaeda,
Syrian Crisis.

Received:

7 March 2021

Received in revised form:

6 March 2022

Accepted:

12 March 2022

pp. 241-256

In the Middle East region, due to the artificial borders resulting from the agreements of the early 20th century and the ethnic fluidity in the borders of the countries, the so-called conflict has caused controversy between geopolitical fields, which together contain geopolitical structures and agents, and geopolitical entropy have created in the region. Following the developments of the Arab world and the geopolitical anarchy in Syria, two essential actors, the Kurds and Al-Qaeda (Al-Nusra Front) in this country, as geopolitical agents, have defined their geopolitical codes and vision that have influenced the ruling structures. The Kurds and Al-Qaeda have created pseudo-states that, through formulating and articulating geopolitical discourses, are trying to enter the field of geopolitical agency in order to act in geopolitical fields. This research aims to examine the role of the Kurds and Al-Qaeda from the perspective of the structure-agent dialectic through the scientific method by studying documents and in-depth interviews with experts in the Syrian crisis. The researcher, the statistical community of the research, has included two groups of experts from Syria and advisors of the Islamic Republic in Syria as an expert group, and experts in the country's security, political, and academic research sectors, approximately 80 people in the expert group. The type of research is applied, and its method is descriptive-analytical with a mixed approach. The results of this research confirm that the religious discourse of Al-Qaeda and the ethnic discourse of the Kurds in Syria have turned into a geopolitical discourse, and these two agents have territorial ambitions. In other words, religion, ethnicity, and geopolitics are intertwined in the Syrian crisis.

Citation: Jafarizadeh, O., Hamzah, F., & Azari, A. (2023). Investigating the role of Kurds and Al-Qaeda on the Syrian crisis from the perspective of structure-agent. *Human Geography Research Quarterly*, 55 (1), 241-256.

 <http://doi.org/10.22059/JHGR.2022.320239.1008265>

* . Corresponding author (Email: o.jafarizadeh@khadu.ac.ir)

Copyright © 2023 The Authors. Published by University of Tehran. This is an open access article under the CC BY license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

In the wake of the Syrian crisis and the weakening of the political structure in the country, ethnic and religious activists of different backgrounds have demanded that they create agents who have a hegemonic, geopolitical, and ideological approach. The Kurds and Jabhat al-Nusra as two strong organizations among the new activists in the Syrian crisis have defined themselves as agents or geopolitical entities that have challenged Syria's political structure due to territorial and geographical conditions. This research examines the rise of new Syrian agents and their demands through an interdisciplinary perspective, drawing on the theories of social, geopolitical, and dialectic structure-agents, and considers the research hypothesis as the rise of agents and their institutional confrontation with structures. Dialectic Structure - The broker who does not give authenticity to any of the structures and brokers considers them both intertwined and necessary. In geopolitical science, too, the structure and practice of geopolitics have been in constant conflict with one another, and this conflict is most evident in world wars and regional and inter-state conflicts. In the Middle East, due to the artificial boundaries of the early twentieth-century agreements and ethnic fluidity on the borders of countries, the aforementioned conflict has caused a geopolitical dispute that has put together these fields, structures, and geopolitical agents. It has caused geopolitical entropy in the region. Following the developments of the Arab world and geopolitical anarchy in Syria, two major actors in Syria, namely the Kurds and al-Qaeda (Jabhat al-Nusra), are defined as geopolitical practitioners who have influenced geopolitical codes and structures that influence the geopolitical map. . The Kurds and al-Qaeda have created pseudo-governments that seek to enter the geopolitical arena for action in geopolitical fields by formulating and articulating geopolitical discourses.

Methodology

Since the result of this research can be used by officials in the field of foreign policy, it

is applied in terms of method, descriptive with a mixed analysis approach. The method of data collection in the qualitative phase of the research was carried out using a literature review and semi-structured interviews with Syrian experts and advisers of the Assamese Republic in Syria. In the second phase of this research, the researcher developed a questionnaire using the extracted codes. In this research, due to the lack of a standard questionnaire, a researcher-made questionnaire was used. The statistical population of the research included two groups of experts and experts in this field, in the first group there were experts from Syria and advisors of the Assamese Republic in Syria, and the researcher conducted an in-depth interview with them and reached saturation point with the number of 12 people using the snowball technique. And the second group of experts were present in the security, political and academic research departments, and based on the statistics, approximately 80 qualified people were identified. Based on Cochran's formula, the researcher calculated the sample size as 61 people and selected them based on the stratified random method.

Results and discussion

According to the interpretation of the concepts and propositions resulting from the processing, the order and summary of the analysis and analysis of sources and documents, operational experiences and illustrated information through interviews with experts and explaining the objectives and the intersection of the analysis results, the following (research) results regarding The role of Kurds and Al-Qaeda on the Syrian crisis has been obtained from the perspective of structure-agent.

- Although the Kurds are Sunni religiously, they seek identity for ethnic interests and to advance their identity discourse. The Kurdish regions of Syria were one of the influential variables in the Syrian crisis in recent years, which was considered the place of conflict for many local, regional and extra-regional activists. In this regard, the Kurdish parties in northern Syria and the territory of the Kurdish regions were able to show themselves as effective force

in the political life of the region by strengthening their military power and the local self-governance model. The creation of the nationalist discourse and turning it into a geopolitical discourse has turned this geographical unit into a significant actor for the fields and sub-fields in the Syrian crisis game.

Conclusion

The results of this research confirm that the religious discourse of Al-Qaeda and the ethnic discourse of the Kurds in Syria have turned into a geopolitical discourse, and these two agents have territorial ambitions. In other words, religion, ethnicity, and geopolitics are intertwined in the Syrian crisis.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

بررسی نقش کردها و القاعده بر بحران سوریه از منظر ساختار-کارگزار

امید جعفری زاده^۱ - گروه فرماندهی و کنترل، دانشکده فرماندهی و کنترل، دانشگاه پدافند هوایی، تهران، ایران
فرهاد حمزه - گروه جغرافیا سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی؛ واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
علی آذری - گروه جغرافیا سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی؛ واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

اطلاعات مقاله

در منطقه خاورمیانه، نظر به مرزهای مصنوعی حاصل از توافقنامه‌های اوایل قرن بیستم و سیالیت قومی در مرزهای کشورهای، تعارض موصوف، باعث جدلی بین میدان‌های ژئوپلیتیک گشته که این میدان‌ها، توأمًا، ساختارها و کارگزارهای ژئوپلیتیک را در خود جای داده و آنتروپی ژئوپلیتیکی را در منطقه ایجاد نموده‌اند. به دنبال تحولات جهان عرب و آنارشی ژئوپلیتیک در سوریه دو کنشگر مهم یعنی کردها و القاعده (جبهه النصره) در این کشور، به‌عنوان کارگزاران ژئوپلیتیک، کدها و بینش ژئوپلیتیکی مخصوص به خود را تعریف نموده‌اند که ساختارهایی حاکم را تحت تأثیر قرار داده است. کردها و القاعده شبه دولت‌هایی را ایجاد کرده‌اند که از طریق صورت‌بندی و مفصل‌بندی گفتمان‌های ژئوپلیتیکی، درصدد ورود به عرصه کارگزاری ژئوپلیتیک جهت کنش در میدان‌های ژئوپلیتیک می‌باشند. این تحقیق درصدد است با مطالعه بروی اسناد، مدارک و مصاحبه عمیق با خبرگان در بحران سوریه به بررسی نقش کردها و القاعده از منظر دیالکتیک ساختار-کارگزار از طریق روش علمی بپردازد. پژوهش‌گر، جامعه آماری تحقیق را در دو گروه کارشناس‌های اهل سوریه و مستشاران جمهوری اسامی در سوریه به‌عنوان گروه خبره و متخصصان در بخش‌های امنیتی، سیاسی و پژوهشی دانشگاهی کشور را به تعداد تقریبی ۸۰ نفر را در گروه کارشناس لحاظ نموده است. نوع تحقیق کاربردی و روش آن توصیفی تحلیلی با رویکرد آمیخته انتخاب‌شده است. نتایج این تحقیق مؤید این واقعیت است که گفتمان مذهبی القاعده و گفتمان قومیتی کردها در سوریه به گفتمان ژئوپلیتیکی تبدیل شده و این دو کارگزار دارای مطامع سرزمینی می‌باشند. به‌عبارتی‌دیگر در بحران سوریه مذهب، قومیت و ژئوپلیتیک درهم‌تنیده‌اند.

واژگان کلیدی:

دیالکتیک، کردها، القاعده، بحران سوریه.

تاریخ دریافت:

۱۳۹۹/۱۲/۱۷

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۰/۱۲/۱۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۰/۱۲/۲۱

صص. ۲۴۱-۲۵۶

استناد: جعفری زاده، امید؛ حمزه، فرهاد و آذری، علی. (۱۴۰۲). بررسی نقش کردها و القاعده بر بحران سوریه از منظر ساختار-کارگزار. *مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۵ (۱)، ۲۴۱-۲۵۶.

 <http://doi.org/10.22059/JHGR.2022.320239.1008265>

مقدمه

خاورمیانه را باید عرصه تاخت‌وتاز و قدرت‌نمایی بازیگران غیردولتی در نظر گرفت. بازیگران غیردولتی در خاورمیانه عمدتاً شامل سازمان‌های سیاسی، شبه‌نظامی یا تلفیقی از این دو هستند که ایدئولوژی خاص خود را دارند. ژئوپلیتیک این بازیگران غیردولتی را به‌مثابه کارگزاری می‌داند که برای ساختارهای ژئوپلیتیک موجود (کشورهایی که توسط نظام بین‌الملل دارای شناسایی و رسمیت هستند و اصطلاحاً دوزور هم نامیده می‌شوند) ایجاد مشکل می‌کنند و حاکمیت آن‌ها را به چالش می‌کشند (باباجانی‌پور، ۱۳۹۲: ۴۸).

امروزه کشورهای خاورمیانه‌ای و عوامل فرا منطقه‌ای به علت قلمرو خواهی سرزمینی و هویتی در قالب یک گفتمان ژئوپلیتیک، درصد عمیق و بسط هژمونی خود در فضاهای تجزیه‌شده‌ای می‌باشد که سابقاً قلمرو سرزمینی آنان و یکی از مهم‌ترین منابع انرژی این واحد جغرافیایی بوده و نوستالژی این قلمروها در حافظه تاریخی آن‌ها، نقش بسته است. در فضای آنارشی خاورمیانه، این مؤلفه‌ها با استفاده از کارگزاری کنشگران جدید، درصد عملیاتی نمودن نوستالژی مذکور می‌باشد. از سوئی، خاورمیانه، امروز به صحنه نبردهای ایدئولوژیک و ژئوپلیتیک میدان‌های منطقه‌ای، سیاست‌گذاری‌های قدرت‌های فرا منطقه‌ای و کنش حداکثری کارگزاران ژئوپلیتیک و سیستم‌های دو فاکتو^۱ آن‌ها در میدان‌های محاط بر آن‌ها درآمده است، به صورتی که برخی از کارشناسان، کارگزاران ژئوپلیتیک را به خاطر ضریب تأثیر گفتمان‌های آن‌ها مرجح بر ساختارهای ژئوپلیتیک می‌داند.

به دنبال بحران سوریه و تضعیف ساختار سیاسی در این کشور، کنشگران قومی و مذهبی با گرایش‌های مختلف، خواهان مطالباتی شدند که این مطالبات از آن‌ها کارگزاری به وجود آورد که هم‌زمان رویکردی هژمونیک، ژئوپلیتیک و ایدئولوژیک دارند. کردها و جبهه النصره به‌عنوان دو تشکل قوی از بین کنشگران جدید در بحران سوریه خود را به‌عنوان کارگزاران و یا سوژه‌های ژئوپلیتیکی تعریف نموده‌اند که ساختار سیاسی سوریه را به علت مطامع سرزمینی و جغرافیایی دچار چالش نموده‌اند. دو کنشگر مهم در سوریه یعنی کردها و القاعده (جبهه النصره) بر نقشه ژئوپلیتیکی سوریه، به‌عنوان کارگزاران ژئوپلیتیک، کدها و بینش ژئوپلیتیکی را تعریف نموده‌اند که ساختارهایی حاکم را تحت تأثیر قرار داده‌اند. در حال حاضر این دو کنشگر بخشی از فضای سرزمینی سوریه را به‌صورت دو فاکتو اداره می‌کنند و این تسلط دو فاکتو در زمانه‌ای که در سوریه به پسا بحران مشهور است ادامه دارد. برخی از کارشناسان بر این باورند که به دیری نمی‌پاید که کارگزاران فضای سرزمینی تحت تسلط خود را از دست بدهند اما برخی دیگر از کارشناسان اظهار می‌دارند که درهم‌تنیدگی کارگزاران مذکور (کردها و القاعده) در فضای سرزمینی تحت تسلط خود به‌اندازه‌ای افزایش یافته که به‌سادگی مناطق مذکور را رها نمی‌کنند. این پژوهش چگونگی تنقیح ارتباط بین ساختار و ماهیت بین دو کارگزار ژئوپلیتیکی این فضا یعنی کردها و القاعده را بررسی می‌کند و سؤال اصلی این تحقیق «نقش کردها و القاعده بر بحران سوریه از منظر ساختار-کارگزار چیست؟» می‌باشد. دو تشکل یادشده تنها کارگزاران فعال در بحران سوریه نبوده و با توجه به اختیار داشتن بخشی از فضای سرزمینی انتخاب‌شده‌اند و همچنین ریشه‌داری کردها در سوریه نیز نسبت به جریان سلفی القاعده بسیار بیشتر بوده و در این پژوهش با یکدیگر قیاس نمی‌گردند، لذا این تحقیق در جهت اثبات این فرضیه است که تأثیر دیالکتیک‌وار ساختارها و کارگزارها (کردها-القاعده)، بحران سوریه را به یک بحران ژئوپلیتیکی تبدیل کرده است.

۱. غیررسمی، دوفاکتو در جایی به وجود می‌آید که دارای یک رهبری سازمان‌دهی شده، درجه‌ای از ظرفیت بومی و محلی و حمایت‌های مردمی در قلمرو سرزمینی خاص باشد. (پگ، ۱۹۹۸: ۱۶)

مبانی نظری

ساختار ژئوپلیتیکی

ساختار ژئوپلیتیکی مفهومی است که از دو بعد برخوردار می‌باشد، یکی بعد روابط قدرت و دیگری بعد فضایی (حافظ نیا، ۱۳۸۵:۱۳۱). از حیث روابط قدرت، ساختار ژئوپلیتیکی مبین ترکیبات قدرت، نظام‌های قدرت، روابط ساختارها و سطوح قدرت با یکدیگر می‌باشد (حافظ نیا، ۱۳۸۵:۱۴۲).

کارگزار ژئوپلیتیکی

کارگزار و یا سوژه ژئوپلیتیکی گروه‌ها و یا میکرو قدرت‌هایی هستند که در جهت مطامع ژئوپلیتیکی کنشگری کرده و ساختارهای ژئوپلیتیک را به چالش می‌کشند (رحیمی، ۱۳۹۲:۶۲).

دیالکتیک ساختار- کارگزار

عبارت است از «فرایند درهم‌تنیده تضاد مفهومی یا اجتماعی، پیوند متقابل و تغییر که در آن، تکوین و نفوذ متقابل و اصطکاک تضادها، به تعالی آن‌ها به صورت شیوه تفکر یا شکل کامل‌تر یا کارآمدتر منجر می‌شود» (اوتویت و باتامور، ۱۳۹۲: ۴۵۳). دیالکتیک را «تنش موجود در یک نظام» تعریف کرده‌اند؛ «فرایندی که به وسیله آن تغییراتی بر اساس همان نقش و تضادهای حاصله رخ می‌دهد» (Hugo, 1978:39).

نظریه ساختار- کارگزار

فلینت، از پیش‌تازان ژئوپلیتیک پست‌مدرن، معتقد است که کارگزاران نمی‌توانند آزادانه، کنش کنند؛ اما آن‌ها قادر به انتخاب هستند، کارگزاران در ساختارها، اقدام می‌نمایند، ساختارها، کنش کارگزاران را محدود می‌کنند. ساختارها، زیرساختی را برای کارگزاران آماده و فرصت‌هایی را برای دستیابی به اهداف در اختیار آن‌ها قرار می‌دهند، یک کارگزار می‌تواند تبدیل به یک ساختار و برعکس شود (Flint, 2006:30). عامل سیاسی یا کارگزار دست به عمل سیاسی می‌زند و هژمونی گفتمان حاکم را به چالش طلبیده، نظم موردنظر خویش را بر جامعه و گفتمان حاکم می‌سازد (حاتمی، ۱۳۹۷: ۶).

شکاف اجتماعی

نقطه آغاز ایجاد شکاف اجتماعی، افتراق و جدایی بین گروه‌های اجتماعی است که از تفاوت در موقعیت اجتماعی و منافع جمعی و فردی، اختلاف در ویژگی‌های عمومی فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی و همچنین اختلاف در مواضع و ارزش‌های آنان نشئت می‌گیرد (عبدالعالی، ۱۳۹۱: ۲۲). مهم‌ترین ویژگی در سرشت یک شکاف اجتماعی که باعث می‌شود آن را فعال بدانیم وجود «برخورد مداوم و پایدار» ناشی از این شکاف است؛ زیرا چنین شکافی از تضاد و تعارض ساختاری درون جامعه شکل می‌گیرد. در این مفهوم، شکاف فعال دارای سه بُعد اصلی است: (Zisser, 2014:168).

۱. بعد ساختاری: ^۱ به لحاظ ساختاری، وضعیتی است که شکاف، به صفت دائمی جامعه تبدیل می‌شود و به مدت زیادی میان گروه‌های اجتماعی جای خواهد داشت. در این وضعیت، شکاف، پایه برخورد بین دست‌کم دو گروه اجتماعی قرار می‌گیرد.

۲. بعد هویت‌بخشی: ^۱ در وضعیت هویت‌بخشی، شکاف فعال موجب به وجود آمدن خودآگاهی و کسب هویت متعارض با گروه یا گروه‌های دیگر می‌شود.

۳. بعد سازمان‌دهی: ^۲ در حالت سازمان‌دهی، گروه‌های متعارض اجتماعی فعالیت‌هایی سازمان‌یافته و متناسب با ماهیت ارزش‌ها و منفعت‌های خود انجام می‌دهند.

بازیگران فراملی و روابط نیابتی

بازیگران اصلی در صحنه بین‌الملل از لحاظ ساختاری به سه مجموعه بازیگران دولتی، سازمان‌ها و نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی ^۳ و بازیگران غیردولتی تقسیم می‌شوند. روابط این بازیگران در چهار سطح عمده همکاری، تقابل، رقابت و ائتلاف سازمان می‌یابد. خاورمیانه را باید عرصه تاخت‌وتاز و قدرت‌نمایی بازیگران غیردولتی در نظر گرفت. بازیگران غیردولتی در خاورمیانه عمدتاً شامل سازمان‌های سیاسی، شبه‌نظامی و یا تلفیقی از این دو می‌باشند که ایدئولوژی خاص خود را دارند. جریان‌های موسوم به اخوان المسلمین در مصر و برخی کشورهای اسلامی، گروه‌های مقاومت مانند حزب‌الله، حماس و جهاد اسلامی، شبکه‌های تروریستی مانند داعش و القاعده و احزاب و اتحادیه‌های مبارزی مانند حزب کارگران کردستان ترکیه که مطالبات اقلیت‌ها را پیگیری می‌کند، از بازیگران غیردولتی فعال در منطقه می‌باشند (قادری، ۱۳۹۱: ۷۴). برخلاف دولت‌ها که مجبور به رعایت قوانین حق حاکمیت و قوانین عدم‌مداخله در سطوح سیستمی و بین‌المللی هستند، بازیگران غیردولتی در سطوح مادون دولتی و اغلب خارج از سیستم دولتی عمل می‌کنند (Youra, 2014:22).

گفتمان ژئوپلیتیکی

مفهوم گفتمان در حوزه سیاست و قدرت با مفهوم آن در سایر حوزه‌ها متفاوت است. در این حوزه، گفتمان را می‌توان به ساخت و پرداخت ارادی شبکه‌ای انسجام‌یافته از مفاهیم که مقاصدی را در عرصه سیاسی تعقیب می‌کند، تعبیر نمود. در واقع زمانی که مفهوم گفتمان در عرصه سیاسی و اجتماعی مطرح می‌شود، مقصود از آن، جهد جمعی صاحبان قلم و فکر و فعالان سیاسی - اجتماعی برای تمهید یک منظومه فکری جاذبه افکن در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی است. گفتمان در معنای عمیق خود، پیکره‌های کلان معنایی است که این قالب‌های کلان و صورت‌بندی معنایی، بازتاب شکاف‌های عمیق و عینی در سطح اجتماعی، فرهنگی و سیاسی می‌باشند (کاشی، ۱۳۹۲: ۲۱). در حوزه سیاست و قدرت، رقابت سیاسی به‌عنوان تلاش نیروهای رقیب سیاسی برای تثبیت نسبی دال‌های شناور در قالب پیکره‌هایی خاص معنا می‌یابد. هرگاه رابطه بین دال‌های گفتمانی و مدل‌های آن تثبیت شد گفتمان موجود به گفتمان مسلط تبدیل خواهد شد. گفتمان مسلط به مجموعه مفاهیمی اطلاق می‌شود که در خدمت بازتولید نظم اجتماعی، اقتصادی و سیاسی حاکم هستند. در مقابل، جنبش‌ها یا جریان‌هایی که نظم موجود را بر نمی‌تابند پاد گفتمان‌هایی را تولید می‌کنند تا در نظم موجود اختلال ایجاد کنند. بنابراین، جنبش‌ها و جریان‌های سیاسی - اجتماعی مخالف را باید به‌مثابه مراکز تولید پاد گفتمان‌های گفتمان مسلط در نظر گرفت که به دنبال قید‌گریزی و ضدیت با اقتدار موجود هستند (تاجیک، ۱۳۸۳: ۲۵).

فضاهای تجزیه‌شده و ناسیونالیسم سرزمینی کردهای سوریه

1. Identity Formation Dimension

2. Organizing Dimension

۳. اتحادیه عرب و شورای همکاری خلیج فارس به‌عنوان سازمان‌های منطقه‌ای و سازمان ملل به‌عنوان نهادی بین‌المللی فعالیت می‌کنند.

توجه به مقوله فضا به‌عنوان یک سرمایه استراتژیک در نگاه پست‌مدرن، اولویت سیاست‌گذاری جغرافیایی کشورها است؛ بنابراین رصد فضاهای آنارشی قومی - سرزمینی، قسمت مهمی را در سیاست‌های ژئوپلیتیکی کشورها ایفا می‌کند. در تنقیح فضای تجزیه‌شده باید گفت این فضاها، نتیجه دولت‌ملتهای شکننده خاورمیانه‌ای حاصل از مرزهای مصنوعی است که مرزهای هویتی ناپایداری دارند. کولوسفو اولوگین ضمن این که از شبه دولت‌ها به‌عنوان منادیان ژئوپلیتیک پست‌مدرن به جهت گفتمانی بودن آن یاد می‌کنند بر این باورند که حفره‌های تاریک شبه دولت‌ها^۱ غالباً در محل تلاقی میان امپراتورهای سابق و تمدن‌ها و همچنین نواحی که جمعیتی مختلط با پیچیدگی‌های خاص قومی دارند، رخ می‌دهند (O'Loughlin, 2011:56).

فضاهای تجزیه‌شده خاورمیانه دارای ابعاد مذهبی ژئوپلیتیک نیز هستند؛ دیجینگ معتقد است مذهب و ژئوپلیتیک با یکدیگر درهم‌آمیخته‌اند و بینش مذهبی در مسیحیت و اسلام به‌مثابه سرزمین مقدس و جنگ‌های مقدس جلوه‌ای از یک ویژگی ژئوپلیتیک است. خاورمیانه به‌عنوان نمود این تحول و خیزش اسلامی رادیکال و قلمرو خواهی در بستر خود همواره هم‌پوشانی مذهبی و ژئوپلیتیکی را با خود به همراه دارد. از نظر تحلیلی، سازه‌های نمادین فضا، قلمرو سرزمینی و مرزها مبتنی بر دیالکتیک بین دو زبان، زبان همگرا و زبان تفاوت است و درحالی‌که زبان همگرا باهدف همگن‌سازی محتوای آگاهی فضای جمعی و تجربیات است، تلاش زبان تفاوت، تمایز این تجارب همگن‌ساز از دیگران است (Dejing, 2004:192).

کردهای سوریه به‌مثابه سوژه و کارگزار ژئوپلیتیک

می‌توان از کردهای سوریه و مشخصاً حزب دموکراتیک سوریه به‌عنوان سوژه ژئوپلیتیکی جدید در خاورمیانه شمالی نام برد؛ زیرا به دنبال فروپاشی ساختار نه‌ساختار جدید بلکه عامل انسانی یا کارگزار در میدان بازی کنشگری می‌کند، حالتی که از آن به موقعیت سوژگی و سوژگی سیاسی یاد می‌شود. موقعیت سوژگی به احاطه گفتمان هژمون (ساختار ژئوپلیتیک) بر سوژه‌ها و اضمحلال آزادی عمل ایشان در درون نظام معنایی گفتمان اشاره دارد. از این رو از آنجاکه گفتمان حاکم، هویت‌ها و روابط اجتماعی و همه‌چیز را تعیین می‌کند و در نتیجه هویت سوژه نیز در درون گفتمان معین می‌شود (عبدالله‌پور و دیانت، ۱۳۹۵: ۷۰). ناسیونالیسم یک ایدئولوژی ذاتاً سرزمینی محسوب می‌شود (Anderson, 1988:18). با این نگاه، ناسیونالیسم، پایگاه اصلی گفتمان‌های ژئوپلیتیکی از طریق سازه‌های قلمروی هستند. ویلیام و اسمیت بر این اعتقادند که ناسیونالیسم، مبارزه‌ای همیشگی برای کنترل سرزمین است و از غفلت دانشگاهی دانشگاهیان از سازه‌های ملی سرزمین انتقاد می‌کنند (Smith, 200:52). گرچه ناسیونالیسم معمولاً پیگیری خودمختاری ملی تعریف شده است، ولی در تعاریف غنی‌تر، یک طرح اقدام جمعی برای ارائه مرزهای یک کشور و سازگار با واحدهای حکمرانی تبیین می‌گردد (Hichter, 2000:7). از منظر گفتمانی نیز ناسیونالیسم یک عمل گفتمانی دولت - ملت که در یک قلمرو مستقل و متجانس با سرزمین ملی است، در نظر گرفته می‌شود (عبدالله‌پور، ۱۳۹۵: ۶۸). واژه سرزمین ملی نشان می‌دهد که هویت‌های ملی، مفاهیمی نسبتاً مشتق از قلمرو و حس قوی ملت‌ها را برای یک قلمرو خاص نشان می‌دهند (Waith, 2000:28). درباره کنش هویتی و مبارزاتی کردهای سوریه باید عنوان کرد که جنبش «خویون» به‌عنوان یک حرکت ملی‌گرایانه پیش‌تاز که در کردستان ترکیه به وجود آمد، در کردستان سوریه شکل گرفت و سپس به‌صورت یک خیزش در مناطق کردنشین ترکیه عملیاتی شد. شورش‌های متقدم کردهای سوریه باهدف ورود به میدان بازی در عراق

و ترکیه و به نسبت بسیار کم در خود سوریه بوده است. به‌طور مثال، صدها کرد سوری به‌عنوان نیروی پیشمرگه در دهه ۸۰ و ۹۰ میلادی در کردستان عراق و تحت لوای حزب دموکرات کردستان عراق به خدمت گرفته شدند (Tejel, 2014: 73).

در راستای تبیین و تعمیق گفتمان هویتی و سرزمینی کردهای سوریه می‌توان به چهار تقاضای اصلی شورای ملی کرد از شورای ملی سوریه بعد از اسد اشاره کرد که شامل موارد زیر هستند:

- تمرکززدایی سیاسی و الزام حکومت مبتنی بر سوریه چند فرهنگی، چند زبانی و چند قومیتی؛
- دولت سکولار؛

- تصدیق قانون اساسی به مشکلات پیش روی کردها، رفع تبعیض، محکوم نمودن تعریب سرزمین‌های کرد و الحاق قلمروهای تاریخی کردها به آنان و محکوم نمودن موج تغییرات دموگرافیک به ضرر کردها؛
- تصدیق حق کردها برای خودمختاری و تصمیم برای همه‌پرسی ملی کردها در لوای حاکمیت سرزمینی سوریه. (Valensi, 2012: 19).

عوامل فرا منطقه‌ای

در خصوص بحران و کنشگری در مناطق کردنشین سوریه که به‌شدت بر متغیرهای دیگر در آینده سوریه تأثیرگذار است، باید چهار سطح فراساختار، ساختار، کارگزار و زیر کارگزار را در ظرفه‌ای جدا از یکدیگر تحلیل کرد؛ به‌طوری‌که علاوه بر میدان‌های متعارضی مانند ترکیه، خرده میدان‌های متعارضی مانند اعراب سنی و انشقاق بین گروه‌های کردی از مهم‌ترین عوامل تنش‌زا در منطقه شمال سوریه هستند. واکنش ترکیه نسبت به هرگونه هویت خواهی کردها، مهم‌ترین عامل بازدارنده برای کردهای سوریه برای هرگونه اقدام است. واکنش و حساسیت ترکیه درباره کردها به‌اندازه‌ای قابل‌ملاحظه است که حتی دو فراساختار روسیه و آمریکا نیز مجبور هستند، ملاحظات ترک‌ها را برای هرگونه سیاست‌گذاری در مورد کردها در نظر بگیرند. مقامات ترکیه بارها اعلام کرده‌اند که PKK معادل YPG است (اردوغان، ۲۰۱۴: ۱۹۰). در این راستا، ترکیه سه انتظار از PYD دارد:

- همکاری نکردن با رژیم اسد؛

- عدم تشکیل یک دولت دو فاکتور در شکل مذهبی یا قومی؛

- تعهد کردهای سوریه برای امنیت مرزهای ترکیه.

بنابراین به علت عدم تحقق مطالبات فوق، حمایت جامعه بین‌المللی از PYD^۱ ترکیه نه از طریق نیروی نظامی، بلکه از طریق یک سیاست خصومت‌آمیز و آنتاگونیستی برای مقابله با کردهای سوریه رفت. از این منظر می‌توان گفت ترکیه، کردهای سوریه را تهدیدی بیشتر از داعش برای امنیت ملی خود می‌داند (Ganter, 2014: 106).

خیزش حزب کارگران کردستان به‌طور حتم مهم‌ترین عامل در نضج ناسیونالیسم کرد در سوریه بوده است؛ به‌طوری‌که مهم‌ترین منطقه برای جذب جنگ‌جویان pkk^۲ از مناطق کردنشین سوریه محسوب می‌شد. مبارزان کرد سوری در سال ۲۰۰۳، حزب اتحاد دموکراتیک سوریه یا PYD را با دو هدف فرار از سرکوب دولتی توسط حکومت اسد و حمایت از سمپات‌ها و حامیان pkk در کردستان سوریه به وجود آوردند که به‌نوعی زیرسیستم pkk در کردستان سوریه و علیه ترکیه و بارزانی بود. از طرف دیگر، حزب دموکرات کردستان عراق به ریشه قدیمی، زیرسیستم طرفدار خود را در

1 . Partiya Yekitiya Demokrat (حزب اتحاد دموکراتیک سوریه)

2 . Partiya Karkeren Kurdistan (حزب کارگران کردستان)

کردستان سوریه به‌عنوان^۱ KNC به وجود آورد که در مقابل PYD قرار گرفت؛ به‌نوعی که می‌توان آینده کردستان سوریه را در تقابل دو زیرسیستم PYD و KNC مشاهده کرد. با تأسی از نظریه دیالکتیک ساختار- کارگزار (عبدالله‌پور و متقی، ۱۳۹۴: ۸۰). می‌توان گفت دو حزب اتحاد دموکراتیک و شورای ملی کردها به ترتیب کارگزاران احزاب مادر یعنی حزب کارگران کردستان ترکیه و حزب دموکرات کردستان عراق هستند. رقابت بین حزب کارگران کردستان ترکیه و حزب دموکرات کردستان عراق ریشه‌های ایدئولوژیک دارد؛ درحالی‌که مانیفست حزب کارگران بر پایه مارکسیسم- لنینیسم است، فلسفه حزبی، حزب دموکرات، بر پایه نظام عشیره‌ای و محافظه‌کارانه بنانهاده شده است تا جایی که می‌توان گفت این دو حزب در منطقه شمال عراق و مناطق کردنشین سوریه و ترکیه، مجری و عامل دو پارادایم رقیب در ناسیونالیسم کردی بوده‌اند. اگرچه حزب کارگران از مرام مارکسیستی خود فاصله گرفته همچنان علیه نظام عشیره‌ای بارزانی است. آمریکا هم‌سو با منافع اسرائیل از گزینه‌هایی مانند سوریه منسجم و سوریه با اسلام سیاسی در هراس است و برای گسست در این نحله‌ها با نگاهی ابزارگرایانه در کوتاه‌مدت از کردها دفاع می‌کند؛ بنابراین در حال حاضر یک دموکراسی سکولار و تعمیق شکاف‌های قومی گزینه مطلوب آمریکا در سوریه است؛ اما خوانش سیاست روسیه در سوریه و مشخصاً مناطق کردنشین، بعد ژئوپلیتیکی دارد که علاوه بر فشار علیه ترکیه توسط کردها خواهان دسترسی آسان به سواحل مدیترانه‌ای و منطقه شامات است (عبدالله‌پور و متقی، ۱۳۹۴: ۹۴).

جدول ۱. تحلیل متغیرهای درگیر در بحران سوریه

سطوح تحلیل	متغیرهای درگیر در بحران سوریه	ملاحظات
فراساختار	- آمریکا	برقراری دموکراسی سکولار بی‌اسد
	- روسیه	برقراری دموکراسی سکولار با اسد (کوتاه‌مدت)
	- ایران	ماندن اسد، مخالفت با واگرایی سرزمینی
ساختار	- ترکیه	حمایت از رفتن اسد و بالا رفتن وزن مؤلفه سنی
	- حزب کارگران کردستان ترکیه	برقراری ساختار کنفدرال
کارگزار	- حزب دموکرات کردستان عراق	برقراری ساختار فدرال بر پایه مدل KRG
زیر کارگزار	PYD	زیرسیستم PKK و حامی کانتون‌های خودمختار
	KNC	حامی برکناری اسد و زیرسیستم بودن برای بارزانی

کد و برند سازی ژئوپلیتیک کردستان سوریه

مناطق کردنشین سوریه به‌عنوان یکی از مناطق ناشناخته و بکر در مزوپوتامیای کردی به دنبال بحران داخلی در سوریه، تشکیل کانتون‌های خودمختار کردی و انقلاب «رژوآوا» یا منطقه شمال سوریه که وارد ادبیات مطالعات منطقه‌ای شده، در حال حاضر بخش مهمی از تعارضات سرزمینی و هویتی را در سوریه تشکیل داده است که این تعارض را می‌توان علاوه بر متغیر داخلی، مولود سیاست‌های عوامل فرا منطقه‌ای مانند ترکیه، روسیه و آمریکا دانست. درباره ترکیه باید عنوان کرد همه سیاست‌های ترکیه در سوریه، ابعاد کردی دارد؛ زیرا هرگونه گشایش سیاسی و بسط ژئوپلیتیکی کردهای سوریه در طول سیاست‌های حزب کارگران کردستان ترکیه، کردهای ترکیه و بزرگ‌ترین خط قرمز امنیتی ترکیه است (عبدالله‌پور، ۱۳۹۴: ۲۶).

دو کنشگر فرا منطقه‌ای یعنی روسیه و آمریکا نیز کردستان سوریه و نقش آن در سوریه با اسد و بی اسد را یک عامل نفوذ در منطقه می‌دانند؛ بنابراین این واحد جغرافیایی جدید در پی قلمرو خواهی و اتصال بین کانتون‌ها و فضاها

تجزیه شده خود است. این موضوع نیاز به برجسته‌سازی و یک برندینگ جغرافیایی دارد که رسانه‌های جمعی کرد توانسته‌اند این برند را با استفاده از گفتمان هویتی و سرزمینی و با شاخص‌های هویتی، سمبلیک و دیاسپورای کرد در اروپا به منصفه ظهور برسانند (Matar, 2017: 2)، فراموش نکنیم مدل برند سازی ژئوپلیتیک بر بافت ژئوپلیتیکی دولت ملت‌های ضعیف علیه ساختار و کارگزارهای جدید و بر روی گسل‌های تمدنی و سرزمینی رخ می‌دهد. کردها دومین گروه زبانی مهم در سوریه هستند. منابع عربی، جمعیت کردها را تنها حدود ۵ درصد جمعیت سوریه می‌دانند. در حالی که ملی‌گرایان کرد این جمعیت را ۲۰ درصد می‌دانند. مک داوول ۸ درصد و بروینسن نیز ۸ درصد را در آمارهای خود ذکر کرده‌اند (Broyensen, 2018: 15). از تحلیل مناطق و زیر مناطق کردنشین در سوریه می‌توان مضایقه ژئوپلیتیک/دموگرافیک کردها را در سه مورد زیر تشریح کرد:

- عدم پیوستگی قلمرو جمعیتی مناطق کردنشین؛

- وجود جمعیت قابل ملاحظه غیر کرد در مناطق مورد مناقشه؛

- حضور نیمی از کردهای سوریه در مناطق خارج از سه منطقه اصلی کردها در حلب و دمشق.

با این حال، سوژگی ژئوپلیتیکی جدید کردها با تکیه بر هویت برند، اجرا، کارکرد و مؤلفه‌های آنان مانند ارزش‌ها، نماد، ساختار حکمرانی، هویت، اسطوره‌ها و ادعای قلمروی در صدد برند سازی ژئوپلیتیکی و سرزمینی خود هستند. (عبدالله پور و قادری، ۱۳۹۴: ۹۶)

جدول ۲. مدل برند سازی ژئوپلیتیک کردستان سوریه

کارکرد	اجرا	هویت برند
- بسیج حامیان و متحدان (کوردایه تی و غرب)	مدل حکمرانی	- چشم‌انداز (موجودیت کردها و انقلاب غرب کردستان)
- مرعوب کردن رقبا	کنفدرالیسم یا فدرالیسم	- ارزش‌ها (تاریخ، هویت، زبان، نژاد)
- تغییر قلمرو	- قدرت نظامی (YPG & YPJ)	- نمادها (پرچم، سرود و...)
	- منابع (انرژی، آب و گاز)	- اشخاص برند (گریلا و YPG)
	- ابزارهای ارتباطاتی (ماهواره، مطبوعات، دیاسپورا)	- تصویرسازی از دشمن (تعارض با اسلام سیاسی)
		- ادعای قلمروی (موجودیت کانتون‌های کردی)

جدول ۳. عوامل تأثیرگذار بر کدهای ژئوپلیتیکی کردهای سوریه

محل	ملی	منطقه‌ای
- هژمونی حزبی در تقابل با احزاب مرتبط با بارزانی	- فدرالیسم یا کنفدرالیسم دموکراتیک (کوتاه مدت)	- تعامل با ساختارهای ژئوپلیتیک ترک / عرب
- عوامل نمادین فرهنگی کردها	- استقلال (بلندمدت)	- ناسیونالیسم فرهنگی کردها
- نضج قدرت اندیشه‌ای و قدرت مادی کردها	- بسط ژئوپلیتیک و اتصال سه کانتون جزیره، کوبانی و عافین به یکدیگر	- گفتمان ژئوپلیتیک (از توروس تا زاگرس)
	- سازه قلمروی کردها در شمال سوریه	- تولید فضا

وضعیت القاعده در بحران سوریه

جبهه النصره بعد از تسلط داعش بر دیرالزور، با تغییر استراتژی زمینی بر تصرف اراضی مرزی با ترکیه متمرکز شد که تحت کنترل نیروهای سکولار ارتش آزاد سوریه بود. شاخه القاعده در سوریه با توجه به ضعف استعداد نیروی انسانی در جبهه جنوب و مرکزی، تلاش کرد به عنوان متحد ضعیف نیروهای معتدل، سهمی از زمین داشته باشد، اما در جبهه شمال غرب با اتکا به استعداد برتر نیروی انسانی و متحدین اسلام‌گرا سعی کرد با تشکیل ائتلاف‌های متعدد با گروه‌های سلفی

– جهادی، تفوق خود را بر میدان نبرد حفظ کند. نتیجه چنین روندی در جبهه شمال غرب، طرد نیروهای معتدل از سوی جبهه النصره بود که از سوی ایالات‌متحده آمریکا حمایت می‌شدند. البته این روند در جبهه جنوب روندی معکوس پیدا کرد و جبهه النصره و متحدانش از سوی نیروهای معتدل طرد شدند. جبهه النصره با خائن خطاب کردن شرکت‌کنندگان در اجلاس ریاض، عملاً دایره متحدان خود را تنگ‌تر و به انزوای خود عمق بیشتری بخشید؛ هرچند تسلیت گفتن به مناسبت مرگ زهران علوش (سرکرده گروه جیش الاسلام که تحت لوای عربستان است) حکایت از استراتژی عمل‌گرایانه جبهه النصره دارد که در صورت لزوم با نیروهای غیر متحد، متحد می‌شود. این روندی است که شواهد عینی دیگری نظیر همکاری با ارتش آزاد در جیش الفتح قلمون و عملیات‌های جبهه جنوب دارد. ایالات‌متحده آمریکا از نوامبر ۲۰۱۲ جبهه النصره را به‌عنوان شاخه سازمان القاعده در فهرست سازمان‌های تروریستی قرارداد و تفکیک بین نیروهای معتدل با جبهه النصره را از سال ۲۰۱۴ آغاز کرد. هرچند این روند به‌واسطه تفوق جبهه النصره بر جبهه شمال غرب و باج‌گیری تسلیحات از نیروهای معتدل با شکست مواجه شد، اما به‌رحال با سنگین شدن موازنه به نفع نیروهای دموکراتیک سوریه از سوی ایالات‌متحده آمریکا ادامه پیدا کرد و بعد از اجلاس وین ۱ و ۲ به یک‌رویه بین‌المللی مورد اجماع تبدیل شد. در طول این روند روس‌ها و حکومت مرکزی سوریه نیز مقابله با جبهه النصره و متحدانش را به دو شکل در دو جبهه شمال غرب و جنوبی پیگیری کردند اما تا زمانی که محور مقاومت توانست در اواخر سال ۲۰۱۶ محاصره حلب را کامل کند، شاخه القاعده در سوریه در تمامی جبهه‌ها حضور داشت. پس از محاصره کامل شهر حلب جبهه النصره با محور مقاومت وارد مذاکره شد و طی توافقی در قبال انتقال شیعیان فوعه و کفریا به حلب نیروهای خود را به ادلب منتقل کرد. از سال ۲۰۱۵ گروه‌های تروریستی که در سوریه به سازمان القاعده گرایش داشتند تحت ائتلافی به نام جیش الفتح تلاشی را برای به دست‌گیری استان ادلب آغاز کردند که القاعده از ژانویه ۲۰۱۶ توانست تفوق نظامی خود را بر استان ادلب کامل کند. ادلب تنها استانی است که کنترل آن به‌صورت کامل از سیطره نظام سوریه خارج شد. بعدازآن هم به‌واسطه تسلط نظام سوریه بر دیگر استان‌های این کشور، القاعده از تمامی جبهه‌ها نیروهای خود را به ادلب منتقل کرد. نکته حائز اهمیت این است که وزن نیروهای القاعده در تمامی جبهه‌ها به‌اندازه‌ای بود که نظام سوریه رضایت داد که القاعده نیروهای خود را تخلیه کرده و به ادلب منتقل کند. (خلیلی، ۱۳۹۶: ۳۲) بر اساس روند فعالیت‌های القاعده می‌توان اهداف راهبردی زیر را برای جبهه النصره متصور بود؛

ایجاد امارت اسلامی: بخش عمده‌ای از اهداف النصره در سوریه با داعش مشترک بود؛ اما جز اشتراک در تاریخ تأسیس و اهداف اولیه، یکی از اختصاصات النصره، برپایی امارت اسلامی در سوریه به‌عنوان نقطه اختلاف با خلافت اسلامی داعش بود. برخلاف داعش که به دنبال برپایی خلافت اسلامی بود، النصره درصدد برپایی امارت اسلامی در سوریه بود. یکی از ویژگی‌های النصره، خصومت با اسلام‌گرایان غیر خود است؛ از این‌رو، سایر اهل سنت را غیرخودی در نظر می‌گیرند و خصومت خود را با آن‌ها اعلام می‌کنند. (نزار، ۱۳۹۸: ۳) مقابله با شیعیان یکی دیگر از اهداف النصره در سوریه است. تلاش برای قطع ارتباط با ایران، حزب‌الله و حتی حماس و جهاد اسلامی و به تعبیر خود آن‌ها مقابله با هلال شیعی از اهداف مهم آن‌هاست. بازپس‌گیری بیت‌المقدس و آزادی فلسطین هدف راهبردی دیگر آن‌هاست. (اسدالهی، ۱۳۹۸: ۴)

وزن نظامی (قدرت ائتلاف‌سازی): توان نظامی النصره بعد از داعش دوم محسوب می‌شود؛ ولی النصره از نظر سیاسی دارای برتری است. این توان در تأسیس ائتلاف‌سازی و جیش الفتح تجلی پیدا می‌کند. مطابق آمار، ۲۰ تا ۲۵ درصد نیروهای جیش الفتح، نیروهای جبهه النصره هستند؛ اما بر کل این نیرو تسلط کامل دارند و در عملیاتی که ادلب و جسر الشغور را گرفتند و وارد ریف حماه شدند، همچنان در برخی جاها ابتکار عمل را در دست دارند. تفکیک النصره از

گروه‌های دیگر یکی از مبانی توافق آمریکا و روسیه بود. آمریکا ابتدا دنبال این نبود که متن توافق پخش و منتشر شود؛ ولی هنگام انتشار متوجه شدیم که ۲۱ گروه از گروه‌های سوریه اعلام کردند که حاضر به جدا شدن از جبهه النصره نیستند. این موضوع نشان می‌دهد که وزن این گروه در اتحاد و ائتلاف بسیار زیاد و درخور توجه است و در معارضه، قابل‌مقایسه با هیچ گروهی نیست. تفاوت جبهه النصره با داعش با توان، مدیریت، اتحاد و ائتلافش در همین بعد سیاسی است. قدرت ائتلاف‌سازی در جبهه النصره مشهود است و کارنامه آن نشان می‌دهد که محور جبهه شمال غرب و در حد کمتری در منطقه شمال (حلب) جبهه النصره موفق عمل کرده است. آنچه در ارض سوریه، جبهه شمال غرب و به‌طور خاص در ادلب اتفاق افتاد این است که کمک‌ها، تسلط، پخش‌شدگی و کارگزاری روی زمین ادامه پیدا خواهد کرد؛ اما کسی که تفوق نهایی روی زمین را پیدا خواهد کرد، شورای معارضین نخواهد بود، بلکه جبهه النصره یا جبهه فتح الشام و اسلامی‌ها هستند (آزاد، ۱۳۹۷: ۵۲).

روایت اول؛ مشارکت النصره در روندهای سیاسی: احتمال مشارکت النصره در آینده سیاسی سوریه و مذاکرات سیاسی این کشور وجود دارد؛ تا جایی که روسیه هم چندی پیش این شرط را درباره آینده سوریه مطرح کرده است. تاکنون جبهه النصره تحولات زیادی را پشت سر گذاشته و به‌تازگی نام خود را به جبهه فتح الشام تغییر داده است. نکته مهم این است که با تغییر نام جبهه النصره، کشورهای آمریکا، روسیه و ایران اعلام کردند تغییر نام موجب از بین رفتن ماهیت تروریستی این گروه یا اقدامات گذشته آن نمی‌شود. تحلیل‌گران نیز ادعاهای متعددی ارائه کردند. یک تحلیل این است که با توجه به توافق آمریکا و روسیه برای از بین بردن تمام گروه‌های تروریستی، النصره با این تغییر نام می‌خواستند خود را یک گروه میانه‌رو جلوه دهند تا در آینده سیاسی سوریه وزن داشته باشند و در معادلات قدرت شرکت کنند. در واقع می‌توان تغییر نام را تلاشی برای بقای جبهه النصره در شکل و قالب دیگر بیان کرد. در این زمینه، لاوروف در مجمع عمومی سازمان ملل گفت: بدون از بین بردن داعش و النصره نمی‌توان شاهد حل بحران سیاسی سوریه بود. جان کری، وزیر خارجه سابق آمریکا نیز چنین اظهاراتی را بیان کرده است (حاج یونس، ۱۳۹۸: ۲).

روایت دوم؛ عدم مشارکت النصره در روندهای سیاسی: جبهه النصره رویکرد اعتدالی پیش نخواهد گرفت و در مذاکرات برای تعیین ساختار آینده سوریه شرکت نخواهد کرد. مسئله جدایی جبهه النصره از سازمان القاعده پروپاگانداست و شواهدی درباره آن وجود ندارد. در بررسی اظهارات ابومحمد جولانی، ایمن الظواهری و... و همچنین بیانیه گروه‌ها مشاهده می‌شود تنها گروهی که به مناسبت جدایی جبهه النصره از سازمان القاعده پیام تبریک داده، احرار الشام است. همچنین فقط احرار الشام به دلیل مصالحی که در رفتن به سمت ترکیه و نیز موضوع حلب در جبهه شمال داشت، به جبهه النصره فشار وارد کرد تا جدایی خود از القاعده را اعلام کند و این تغییر نام را جدایی تعبیر کرد و سپس به جبهه النصره تبریک گفت. شرکت در مذاکره سیاسی بامشی القاعده و به‌تبع آن، مشی جبهه النصره که سکولاریسم و طاغوت (دولت‌های ترکیه و عربستان) را نفی می‌کند، در تعارض است؛ مگر اینکه همه‌چیز در این سازمان زیور و النصره استحاله شود و دست از رویکرد جهادی خود بردارد و هنجارهای موجود را بپذیرد؛ اما بررسی روند فعالیت القاعده در سوریه نشان می‌دهد که در زمانی که در موضع ضعف قرار دارد و یا اصل کیان ژئوپلیتیکی خود را در خطر می‌بیند حاضر به مذاکره و مشارکت در روندهای سیاسی می‌باشد (حاج یونس، ۱۳۹۸: ۲).

روش پژوهش

از آنجاکه نتیجه این تحقیق می‌تواند مورد استفاده مسئولین در حوزه سیاست خارجی قرار گیرد، از نوع کاربردی و ازلحاظ

روش، توصیفی با رویکرد تحلیل آمیخته است. روش گردآوری داده‌ها در فاز کیفی تحقیق با استفاده از بررسی ادبیات و مصاحبه نیمه ساختاریافته با کارشناس‌های اهل سوریه و مستشاران جمهوری اسامی در سوریه انجام شد. در فاز دوم این پژوهش، محقق با استفاده از کدهای استخراج شده اقدام به تدوین پرسشنامه کرده است. در این پژوهش به علت نبودن پرسشنامه استاندارد از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق شامل دو گروه خبره و متخصصان آگاه به این حوزه بودند که در گروه اول کارشناس‌های اهل سوریه و مستشاران جمهوری اسامی در سوریه حضور داشتند و محقق به مصاحبه عمیق با آن‌ها پرداخته و با تکنیک گلوله برفی با تعداد ۱۲ نفر به حد اشباع رسید و گروه دوم متخصصان در بخش‌های امنیتی، سیاسی و پژوهشی دانشگاهی حضور داشتند که بر اساس آمارگرفته شده تعداد تقریبی ۸۰ نفر واجد شرایط شناسایی شدند. محقق بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه را ۶۱ نفر محاسبه و بر اساس روش تصادفی طبقه‌بندی، انتخاب کرده است.

یافته‌ها و بحث

با توجه به اهمیت نظر خبرگان در حوزه بحران سوریه و به‌منظور کشف بهتر مفاهیم این تحقیق و تولید ادبیات، با ۱۲ نفر از صاحب‌نظران، مستشاران امنیتی، پژوهشگران و سفیران سابق سوریه که با بحران سوریه در سال‌های ۲۰۱۱ الی ۲۰۲۰ آشنایی داشتند، مصاحبه گردید و پس از پیاده‌سازی و جمع‌بندی مطالب، پالایش و دسته‌بندی وجه مشترک آن‌ها احصاء گردید که نتایج آن به تفکیک در جدول زیر آمده است.

جدول ۴. جمع‌بندی مصاحبه

محو‌رها	نظرات	مصاحبه‌شوندگان
گفتمان ژئوپلیتیکی کردها در بحران سوریه	- تبدیل ظرفیت گفتمان هویتی کردهای سوریه به گفتمان ژئوپلیتیکی	عمید هیثم (فرمانده امنیتی ارتش سوریه در حلب)، نزار میهوب (مدیر موسسه پژوهشی استشاری سوریه)، علی مملوک (مقام ژنرال علی مملوک مقام ارشد امنیتی سوریه)، حسام مطر (پژوهشگر موسسه «باحث» لبنان)، ایمن زیتون (روحانی شیعه مدیر موسسه فرهنگی شیعیان در لاذقیه سوریه)، محمد رضا رئوف شیبانی (سفیر سابق ج ۱۱ در سوریه)، محسن رسوق (مسئول دفتر سانا در تهران)، جابر خستو (فرمانده سپاه یکم ارتش سوریه)، علی حیدر (وزیر مصالحه ملی سوریه)، عدنان حسن محمود (وزیر اعلام سابق سوریه)، حاج یونس (مستشار امنیتی ج ۱۱ در سوریه)، مسعود اسدالهی (مسئول مرکز مطالعاتی راهبردی ایران در سوریه)
	- خواست خودمختاری کاتونی بر اساس تئوری عبدالله اوجالان	
گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده با محوریت جبهه النصره در بحران سوریه	- تمرکززدایی سیاسی و الزام حکومت مبتنی بر چند فرهنگی، چند زبانی و چند قومیتی در سوریه بر اساس گفتمان ژئوپلیتیک کردها	
	- توسعه گفتمان ژئوپلیتیکی کردها با برند سازی ژئوپلیتیکی کردهای سوریه (روزاوا)	
گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده	- فرا سرزمینی بودن گفتمان ژئوپلیتیکی کردها در آینده	
	- تبدیل ظرفیت گفتمان مذهبی جبهه النصره (شاخه القاعده در سوریه) به گفتمان ژئوپلیتیکی	
گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده با محوریت جبهه النصره در بحران سوریه	- برپایی امارت اسلامی به‌عنوان شاخه سوری القاعده در سوریه برای جبهه النصره	
	- چالش گفتمان القاعده در تشکیل یک دولت ملی ادر سوریه	
	- تمرکززدایی سیاسی گفتمان ژئوپلیتیک القاعده	
	- پذیرش نظام سکولار در سوریه بر تقویت گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده	

در این پژوهش به علت نبودن پرسشنامه استاندارد از پرسشنامه محقق ساخته با ۲۶ گویه استفاده شده است. سؤالات پرسشنامه بر اساس مؤلفه‌های پژوهش در دو قسمت سؤالات عمومی و تخصصی ارائه شده است. در سؤالات عمومی اطلاعات کلی و جمعیت شناختی در رابطه با پاسخ‌دهندگان جمع‌آوری گردید. در سؤالات تخصصی دو هدف در قالب

گویه‌های مربوط به نقش کردها و القاعده شامل ۲۲ سؤال با طیف مقیاس فاصله‌ای ۵ گزینه‌ای لیکرت تهیه شده است. تجزیه و تحلیل کمی هدف یکم: تعداد ۱۱ سؤال جهت کسب اطلاعات مورد نیاز در مورد وضعیت کردها بر بحران سوریه مطرح و نتایج آن‌ها، پس از جمع‌آوری اطلاعات بر اساس جدول زیر است:

جدول ۵. جمع‌بندی نتایج سؤالات مربوط به گویه‌های وضعیت کردها

شماره	گویه	نمره	میزان تأثیر
۱	گفتمان هویتی کردهای سوریه ظرفیت تبدیل شدن به گفتمان ژئوپلیتیکی را دارد.	۴/۹۱	خیلی زیاد
۲	کردها بر اساس تئوری عبدالله اوجالان، خواستار خودمختاری کانتونی (کنفدرالیسم دموکراتیک) هستند.	۴/۸۳	خیلی زیاد
۳	گفتمان ژئوپلیتیک کردها سبب تمرکززدایی سیاسی و الزام حکومت مبتنی بر چند فرهنگی، چند زبانی و چند قومیتی در سوریه است.	۴/۷۹	خیلی زیاد
۴	کردها خواستار یک جغرافیای بهم‌پیوسته در شمال سوریه هستند.	۴/۴۸	خیلی زیاد
۵	برند سازی ژئوپلیتیکی کردهای سوریه (روژاوا) بر توسعه گفتمان ژئوپلیتیکی آنان مؤثر است.	۴/۴۱	خیلی زیاد
۶	گفتمان ژئوپلیتیکی کردها در آینده فراتر از سرزمین‌های کردنشین خواهد رفت.	۴/۳۶	خیلی زیاد
۷	اهداف راهبردی کردها با چالشی اساسی یعنی مخالفت شدید ترکیه روبرو است.	۴/۲۰	زیاد
۸	گفتمان ژئوپلیتیکی کردها می‌تواند تشکیل یک دولت ملی را در سوریه به چالش بکشد.	۴/۱۶	زیاد
۹	ساختار ژئوپلیتیک سوریه (نظام حاکم) حاکمیت کردها را به صورت فدرالی شرایط اضطرار خواهد پذیرفت.	۴/۰۳	زیاد
۱۰	کردها در مقطع کنونی خواهان استقلال از سوریه هستند.	۱/۸۳	کم
۱۱	پذیرش نظام سکولار در سوریه بر تقویت گفتمان ژئوپلیتیکی کردها مؤثر است.	۱/۷۹	کم

تجزیه و تحلیل کمی هدف دوم: تعداد ۱۱ سؤال جهت کسب اطلاعات مورد نیاز در مورد وضعیت القاعده بر بحران سوریه مطرح و نتایج آن‌ها، پس از جمع‌آوری اطلاعات بر اساس جدول زیر است:

جدول ۶. جمع‌بندی نتایج سؤالات مربوط به گویه‌های مربوطه به وضعیت القاعده

شماره	گویه	نمره	میزان تأثیر
۱	گفتمان مذهبی جبهه النصره (شاخه القاعده در سوریه) ظرفیت تبدیل به گفتمان ژئوپلیتیکی را دارد.	۴/۹۴	خیلی زیاد
۲	برپایی امارت اسلامی در سوریه برای جبهه النصره به‌عنوان شاخه سوری القاعده، هدف راهبردی محسوب می‌شود.	۴/۷۳	خیلی زیاد
۳	حذف کامل بشار اسد از صحنه سیاسی و ایجاد تغییر بنیادین در ساختار سیاسی فعلی در سوریه مقدمه تحقق هدف راهبردی النصره در سوریه است.	۴/۶۹	خیلی زیاد
۴	قدرت ایجاد توحید میان فضائل، دنبال اقامه شریعت بودن و تحمیل نکردن نظرات، خلاف عملکرد داعش گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده را در افکار عمومی مقبول می‌سازد.	۴/۶۴	خیلی زیاد
۵	گفتمان ژئوپلیتیکی (بر پایه مذهب) القاعده تشکیل یک دولت ملی را در سوریه به چالش می‌کشد.	۴/۵۸	خیلی زیاد
۶	در مرحله سیاسی جبهه النصره به کنشگر امنیتی آشوب ساز تبدیل می‌شود.	۴/۳۶	خیلی زیاد
۷	گفتمان ژئوپلیتیک القاعده سبب تمرکززدایی سیاسی و الزام حکومت مبتنی بر چند فرهنگی، چند زبانی و چند قومیتی در سوریه است.	۴/۲۷	خیلی زیاد
۸	ایجاد کارگزاری‌های خدمات رسان به مردم توسط القاعده در ادلب افکار عمومی را جهت پذیرش گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده آماده می‌کند.	۴/۱۶	زیاد
۹	پذیرش نظام سکولار در سوریه بر تقویت گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده مؤثر است.	۴/۰۸	زیاد
۱۰	ساختارهای ژئوپلیتیک پشتیبانی کننده القاعده در سوریه (ترکیه) در روندهای سیاسی از القاعده پشتیبانی خواهند کرد.	۲/۱۰	کم
۱۱	ساختار ژئوپلیتیک سوریه (نظام حاکم) حاکمیت القاعده را به صورت فدرالی در شرایط اضطرار خواهد پذیرفت.	۱/۳۲	خیلی کم

نتیجه‌گیری

با توجه به تفسیر مفاهیم و گزاره‌های حاصل از پردازش، ترتیب منظم و جمع‌بندی شده از تجزیه و تحلیل منابع و اسناد و مدارک، تجربیات عملیاتی و اطلاعات گویا شده از طریق مصاحبه با صاحب‌نظران و تبیین اهداف و تقاطع نتایج تحلیل، نتایج (تحقیقی) زیر در خصوص نقش کردها و القاعده بر بحران سوریه از منظر ساختار - کارگزار، به دست آمده است.

- کردها اگرچه از نظر مذهبی اهل سنت هستند اما در جهت منافع قومی هویت‌یابی می‌کنند و گفتمان هویتی خود را پیش می‌برند. مناطق کردنشین سوریه یکی از متغیرهای تأثیرگذار در بحران سوریه در سال‌های اخیر بود که محل تعارض بسیاری از کنشگران محلی، منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای محسوب می‌شد. در این راستا، احزاب کرد در شمال سوریه و در قلمرو مناطق کردنشین با تقویت توان نظامی و مدل خودگردانی محلی توانستند خود را یک نیروی اثرگذار در حیات سیاسی منطقه نشان دهند. خلق و ایجاد گفتمان ملی‌گرایانه و تبدیل آن به یک گفتمان ژئوپلیتیکی، این واحد جغرافیایی را به یک کنشگر قابل‌اعتنا برای میدان‌ها و خرده میدان‌های مستقر در بازی بحران سوریه تبدیل کرده است. با توجه تحلیل آماری گزاره‌های ذیل در زمینه وضعیت کردها تأیید و اولویت‌بندی شده‌اند:

- گفتمان هویتی کردهای سوریه ظرفیت تبدیل شدن به گفتمان ژئوپلیتیکی را دارد؛
- کردها بر اساس تئوری عبدالله اوجالان، خواستار خودمختاری کانتونی (کنفدرالیسم دموکراتیک) هستند؛
- گفتمان ژئوپلیتیک کردها سبب تمرکززدایی سیاسی و الزام حکومت مبتنی بر چند فرهنگی، چند زبانی و چند قومیتی در سوریه است؛

- کردها خواستار یک جغرافیای به هم پیوسته در شمال سوریه هستند؛
 - برند سازی ژئوپلیتیکی کردهای سوریه (روژاوا) بر توسعه گفتمان ژئوپلیتیکی آنان مؤثر است؛
 - گفتمان ژئوپلیتیکی کردها در آینده فراتر از سرزمین‌های کردنشین خواهد رفت؛
 - اهداف راهبردی کردها با چالشی اساسی یعنی مخالفت شدید ترکیه روبه‌رو است؛
 - گفتمان ژئوپلیتیکی کردها می‌تواند تشکیل یک دولت ملی را در سوریه به چالش بکشد؛
 - ساختار ژئوپلیتیک سوریه (نظام حاکم) حاکمیت کردها را به صورت فدرالی در شرایط اضطرار خواهد پذیرفت.
- القاعده در سوریه که هدفش را ایجاد امارت اسلامی و احیا دین بیان می‌دارد بدون ایجاد یک حاکمیت نمی‌تواند به اهدافش برسد این جریان از ابتدای فعالیتش در سوریه به دنبال به دست آوردن سرزمین و ایجاد کارگزاری و یک شبه دولت بوده است. با توجه تحلیل آماری گزاره‌های ذیل در زمینه وضعیت القاعده در سوریه تأیید و اولویت‌بندی شده‌اند:

- گفتمان مذهبی جبهه النصره (شاخه القاعده در سوریه) ظرفیت تبدیل به گفتمان ژئوپلیتیکی را دارد؛
- برپایی امارت اسلامی در سوریه برای جبهه النصره به‌عنوان شاخه سوری القاعده، هدف راهبردی محسوب می‌شود؛
- حذف کامل بشار اسد از صحنه سیاسی و ایجاد تغییر بنیادین در ساختار سیاسی فعلی در سوریه مقدمه تحقق هدف راهبردی النصره در سوریه است؛

- قدرت ایجاد توحید میان فضائل، دنبال اقامه شریعت بودن و تحمیل نکردن نظرات، خلاف عملکرد داعش گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده را در افکار عمومی مقبول می‌سازد؛

- گفتمان ژئوپلیتیکی (بر پایه مذهب) القاعده تشکیل یک دولت ملی را در سوریه به چالش می‌کشد؛
- در مرحله سیاسی جبهه النصره به کنشگر امنیتی آشوب ساز تبدیل می‌شود؛
- گفتمان ژئوپلیتیک القاعده سبب تمرکززدایی سیاسی و الزام حکومت مبتنی بر چند فرهنگی، چند زبانی و چند قومیتی در سوریه

است؛

• کارگزاری‌های خدمات رسان به مردم توسط القاعده در ادلب افکار عمومی را جهت پذیرش گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده آماده می‌کند؛

• پذیرش نظام سکولار در سوریه بر تقویت گفتمان ژئوپلیتیکی القاعده مؤثر است.

تقدیر و تشکر

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

منابع

- (۱) آذری، علی. (۱۳۹۶). *افق مناسبات ترکیه و عربستان در سوریه*. تهران: موسسه مطالعات راهبردی اندیشه‌سازان نور، کارگروه مطالعات شامات.
- (۲) آذری، علی. (۱۳۹۶). *نقش اهل سنت در ساختار و روندهای سوریه*. پژوهش پشتیبان، تهران: موسسه مطالعات راهبردی اندیشه‌سازان نور، کارگروه مطالعات شامات.
- (۳) آزاد، امیر؛ حامد، آزاد و ابراهیمی‌فر، طاهره. (۱۳۹۷). تأثیر گنش شبه‌نظامیان شمال سوریه بر نظم سیاسی کشور در دوره پسا داعش. *فصلنامه سیاست جهانی*، ۷ (۱)، ۵۰-۳۹.
- (۴) اسدالهی، مسعود. (۱۳۹۸). *مصاحبه مسئول مرکز مطالعاتی راهبردی ایران در سوریه*.
- (۵) اوتویت، ویلیام و تام، باتامور. (۱۳۹۲). *فرهنگ علوم اجتماعی در قرن بیستم*. ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.
- (۶) باباجانی پور، زهرا. (۱۳۹۲). *راهبرد ایالات متحده آمریکا در سوریه از ۲۰۱۲ - ۲۰۱۱*. *فصلنامه سیاست*، ۴۸ (۴)، ۸۵۲-۸۳۵.
- (۷) تاجیک، محمدرضا. (۱۳۸۳). *گفتمان و تحلیل گفتمانی*. تهران: ناشر فرهنگ گفتمان.
- (۸) حاتمی، محمدرضا. (۱۳۹۷). *برند سازی ژئوپلیتیکی واحدهای جغرافیایی دوافکتو*. *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، ۴ (۱)، ۲۳۴-۲۲۱.
- (۹) حاج یونس. (۱۳۹۸). *مصاحبه مستشار امنیتی ج // در سوریه*.
- (۱۰) حافظ نیا، محمدرضا. (۱۳۹۰). *اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک*. تهران: انتشارات پاپلی.
- (۱۱) حسن محمود، عدنان. (۱۳۹۸). *مصاحبه وزیر اعلام سابق سوریه*.
- (۱۲) حیدر، علی. (۱۳۹۸). *مصاحبه وزیر مصالحه ملی سوریه*.
- (۱۳) خستو، جابر. (۱۳۹۸). *مصاحبه فرمانده سپاه یکم ارتش سوریه*.
- (۱۴) رسوق، محسن. (۱۳۹۸). *مصاحبه مسئول دفتر سانا در تهران (خبرگزاری رسمی سوریه)*.
- (۱۵) رئوف شیبانی، محمد رضا. (۱۳۹۸). *مصاحبه سفیر سابق ج // در سوریه*.
- (۱۶) زیتون، ایمن. (۱۳۹۸). *مصاحبه روحانی شیعه مدیر موسسه فرهنگی شیعیان در لاذقیه سوریه*.
- (۱۷) عبدالعالی، عبدالقادر. (۱۳۹۱). *رژیم اسرائیل و گسست‌های سیاسی - اجتماعی آن*. ترجمه محمد خواجه‌نوی، تهران: مؤسسه ابرار معاصر تهران.
- (۱۸) عبدالله‌پور، محمدرضا و دیانت، محسن. (۱۳۹۵). *دیالکتیک ساختار، کارگزار در منازعات ژئوپلیتیکی خاورمیانه*. تهران: انتشارات کلک سیمین.
- (۱۹) عبدالله‌پور، محمدرضا و قادری، رحیم. (۱۳۹۴). *سوژگی ژئوپلیتیک حزب کارگران کردستان ترکیه در بین‌النهرین شمالی*. *فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام*، ۵ (۴)، ۱۵۶-۱۳۷.

- ۲۰) عبدالله‌پور، محمدرضا و متقی، افشین. (۱۳۹۴). دیالکتیک ساختار، کارگزار در منازعات ژئوپلیتیکی خاورمیانه با تأکید بر کارگزاری ژئوپلیتیکی کردستان عراق. فصلنامه مطالعات سیاسی، ۸ (۳۰)، ۱۳۰-۱۱۱.
- ۲۱) عبدالله‌پور، محمدرضا. (۱۳۹۶). همه‌پرسی استقلال کردستان عراق، برند سازی ژئوپلیتیک. تهران: همشهری دیپلماتیک، تیر و مرداد، شماره ۹۹.
- ۲۲) کاشی، محمدجواد. (۱۳۹۲). تحلیل گفتمان: بیرون از هزارتوی تئوری‌ها. فصلنامه رسانه، ۷۳، ۱۹۴-۱۸۷.
- ۲۳) مطر، حسام. (۱۳۹۸). مصاحبه پژوهشگر موسسه «باحث» لبنان.
- ۲۴) مملوک، علی. (۱۳۹۸). مصاحبه مقام ژنرال علی مملوک مقام ارشد امنیتی سوریه.
- ۲۵) میهوب، نزار. (۱۳۹۸). مصاحبه مدیر موسسه پژوهشی استشاری سوریه.
- ۲۶) هیثم، عمید. (۱۳۹۸). مصاحبه فرمانده امنیتی ارتش سوریه در حلب.

References

- 1) Abdul Ali, A. Q. (2010). *Israel's regime and its political-social ruptures*. translated by Mohammad Khajoi, Tehran: Abrar Institute of Contemporary Tehran. [In Persian].
- 2) Abdollahpour, M. R. (2016). *Iraqi Kurdistan Independence Referendum, Geopolitical Branding*. Diplomatic Community, Tir and Mardad, 99, 69-66. [In Persian].
- 3) Abdollahpour, M. R., & Dayant, M. (2015). *Dialectics of Structure, Agent in Middle East Geopolitical Conflicts*. Tehran: Kolk Simin Publications. [In Persian]
- 4) Abdollahpour, M. R., & Motaghi, A. (2014). dialectics of structure, agent in geopolitical conflicts of the Middle East with an emphasis on the geopolitical agent of Iraqi Kurdistan. *Political Studies Quarterly*, 8 (30), 111-130. [In Persian]
- 5) Abdollahpour, M. R., Qadri, R. (2014). Geopolitics of Turkish Kurdistan Workers Party in Northern Mesopotamia. *Islamic World Political Research Quarterly*, 5(4), 137-156. [In Persian].
- 6) Asdalahi, M. (2018). *Interview with the head of Iran's Strategic Studies Center in Syria*. [In Persian]
- 7) Azad, A., Hamed, A., & Ebrahimi Far, T. (2017). The effect of the action of militias in northern Syria on the country's political order in the post-ISIS period. *World Politics Scientific Research Quarterly*, 7 (1), 39-50. [In Persian]
- 8) Azari, A. (2016). *The Horizon of Turkey-Saudi Arabia Relations in Syria*. Tehran: Institute of Strategic Studies of Noor Thinkers, Shamat Studies Working Group. [In Persian]
- 9) Babajanipour, Z. (2012). The strategy of the United States of America in Syria from 2011-2012. *Regional Studies*, 48 (4), 835-854. [In Persian]
- 10) Bruinessen, M. V., & Agha, Sh. (20018) *State: The Social and Political Structures of Carmit Valensi, Syria, From a State to a Hybrid System: Implications for Israel*, Institute for National Security Studies.
- 11) Dijkink, G. (2004). Geopolitics as a Social Movement?. *Geopolitics*, 9(2), 460-75.
- 12) Flint, C. (2006), Introduction to Geopolitics, by Rutledge.
- 13) Gunter, Michael M. (2014). *Out of Nowhere*. The Kurds in Syria in Peace and War & Hurst.
- 14) Hafez Nia, M. R. (2012) *Principles and Concepts of Geopolitics*. Tehran: Papli Publications. [In Persian]
- 15) Haider, A. (2018). *Interview of the Minister of National Reconciliation of Syria*. [In Persian]
- 16) Haj Yunus. (2018) *Interview of the Security Advisor of the Jaa in Syria*. [In Persian]

- 17) Hassan Mahmoud, A. (2018) *Interview with the former minister of declaration of Syria*. [In Persian]
- 18) Hatami, M.R. (2017). Geopolitical Branding of Defacto Geographical Units, *Islamic World Political Research Quarterly*, 8 (4), 221-234. [In Persian].
- 19) Haytham, O. (2018) *Interview of the security commander of the Syrian army in Aleppo*. [In Persian].
- 20) Hechter, M. (2000). *Containing Nationalism*. Oxford University Press.
- 21) Kashi, M. J. (2012). Discourse Analysis: Beyond the Thousand of Theories. *Media Quarterly*, 73, 187-194. [In Persian].
- 22) Khostu, J. (2018) *Interview with the commander of the 1st Corps of the Syrian Army*. [In Persian]
- 23) Kriesi, E. (2014). *The Kurds in Syria: Caught between the Struggle for Civil Equality and the Search for National identity*. in: Ofra Bengio (ed.): *Kurdish Awakening. Nation Building in a Fragmented Homeland*. University of Texas Press.
- 24) Mamluk, A. (2018). *Interview with General Ali Mamluk, senior security official of Syria*. [In Persian].
- 25) Matar, H. (2018). *interview of the researcher of "Bahad" Institute of Lebanon*. [In Persian].
- 26) Mihoub, N. (2018). *Interview with the director of the Syrian Consultative Research Institute*. [In Persian].
- 27) O'Loughlin, J., Holland, E., & Witmer, F. (2011). The Changing Geography of Violence in the North Caucasus of Russia, 1999-2011. *Regional Trends and Local Dynamics in Dagestan, Ingushetia and Kabardino Balkaria, Eurasian Geography and Economics*, 52, 10-25.
- 28) Outwit, W., & Tom, B., (2012). *The Culture of Social Sciences in the 20th Century*. translated by Hassan Chavoshian, Tehran: Ney Publishing.
- 29) Rasouq, M. (2018) *Interview with the head of the SANA office in Tehran (Syria's official news agency)*. [In Persian]
- 30) Rauf Shibani, M. R. (2018) *interview of the former ambassador of the Islamic Republic of Iran in Syria*. [In Persian].
- 31) Reading, Hugo F. (1978). *A Dictionary of Socialist Sociology*. London: Routledge.
- 32) Smith, Robert C. (2000). 'How durable and new is transnational life?'. *Historical retrieval through local comparison*, *Diaspora*, 9 (2), 203-234.
- 33) Tajik, M. R. (2004). *Discourse and Discourse Analysis*. Tehran: Farhang Gadman Publisher. [In Persian].
- 34) Tejel, J. (2014). *Toward a Generational Rupture within the Kurdish Movement in Syria?*. in: Ofra Bengio (ed.): *Kurdish Awakening. Nation Building in a Fragmented Homeland*. University of Texas Press.
- 35) Weiss, M. (2012). *Syrian Kurd Leader: Revolution Won't Succeed Without Minorities*. Interview with Dr. Abdulhakim Bashar, Chairman of the Kurdish National Council, *The Atlantic*, January 20, 2012.
- 36) Youra, M. (2014) Hezbollah in Syria, Institute for the Study of War. *MIDDLE EAST SECURITY REPORT*, 19, 1-12.
- 37) Zeitoun, A. (2018) *Interview with a Shiite cleric, director of the Shiite Cultural Institute in Latakia, Syria*. [In Persian].
- 38) Zisser, E. (2014). *The Kurds in Syria: Caught between the Struggle for Civil Equality and the Search for National identity*. in: Ofra Bengio (ed.): *Kurdish Awakening. Nation Building in a Fragmented Homeland*. University of Texas Press.